

Asia: OM 1/61/2016

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Työryhmän työn tavoitteena on ollut selvittää mahdollisuuksia ehdollisen vankeusrangaistuksen vaikuttavuuden tehostamiseen sekä ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisen porrastuksen vähentämiseen. Kärjäoikeus toteaa, että tällaisiin vaikutuksiin johtavien muutosten tekemistä lainsäädäntöön onkin pidettävä tavoiteltavana.

Tavoitteen toteuttamiseksi työryhmä ehdottaa mietinnössään ensinnä sitä, että tällä hetkellä ainoastaan nuorille rikoksentekijöille varattu valvonnan mahdollisuus ulotettaisiin myös 21 vuotta täyttäneinä rikoksen tehneille, kuitenkin siten, että tällaisen valvonnan tuomitsemisen edellytykset jonkin verran poikkeavat nuorten kohdalla säädetyistä (ns. aikuisten valvonta). Lisäksi valvonta poikkeaisi sisällöllisesti jonkin verran nuorten valvonnasta, pääasiassa niin, että siihen voitaisiin tuomitun suostumuksin sisällyttää enintään 30 tuntia osallistumista (yleensä päihdeongelmaan liittyvään) kuntoutukseen tai avohoitoon.

Toisena keinonaan asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi työryhmä ehdottaa, että ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärää nostettaisiin 90 tunnista 120 tuntiin.

Kärjäoikeus toteaa ensin yleisesti, että se pitää ehdotettuja muutoksia sinänsä myönteisinä, sillä erilaisiin tilanteisiin soveltuvien seuraamusvaihtoehtojen laajentuminen helpottaisi kussakin tapauksessa oikeudenmukaisimman ja vaikuttavimman seuraamuksen löytämistä. Samoin on niin, että erityyppisten yhdyskuntaseuraamusten käyttöä on mietinnössä ansiokkaasti esiintuoduin perustein pidettävä useimmiten ehdottomasti perustellumpana kuin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista, milloin se suinkin on mahdollista.

Mietinnössä ehdotettuihin muutoksiin sisältyy kuitenkin kärjää oikeuden käsityksen mukaan eräitä seikkoja, joihin tulisi jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota. Lisäksi kärjää oikeus katsoo, että työryhmän työlle asetettuja tavoitteita olisi mahdollista edistää myös verraten vähäisin muutoksin nykyiseen rangaistuksen määräämistä koskevaan lainsäädäntöön.

Aikuisten valvonta

Kärjää oikeus on ensiksi kiinnittänyt huomiota valvonnan tuomitsemiselle ehdotettuihin kriteereihin, missä harkinnassa keskeisimmäksi on nostettu tekijän aikaisempi rikollisuus. Tältä osin käytännön ongelmia saattaisi ilmetä ainakin kahdessa suhteessa. Ensinnä sen paremmin kärjää oikeudella kuin syyttäjälläkään ei ole muutoin kuin erikseen Oikeusrekisterikeskukselta selvittämällä mahdollisuutta saada tietoa syytetyn aikaisemmista sakkorangaistukseen johtaneista rikoksista. Aikaisemman rikollisuuden selvittämisen lähtökohtana käytännössä toimii näin ollen ainoastaan hänen rikosrekisterin otteensa ja siltä ilmenevät aikaisemmat vankeusrangaistukset. Rangaistuksen lajivalinta (ankaran) sakkorangaistuksen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen välillä saattaa kuitenkin jossain määrin tuomioistuini- ja tuomarikohtaisesti vaihdella, mikä johtaisi mahdollisesti epäjohtamukaisuuteen siinä suhteessa, missä vaiheessa valvonnan tuomitsemisen mahdollisuus myöhemmistä rikoksista ylipäättään ajankohtaistuisi.

Toisaalta soveltamiskriteereistä todennäköisesti seuraa myös sellainen käytännössä esille tuleva ongelma, että siitä, onko ”tekijän henkilökohtaisissa oloissa jotakin valvonnan tarvetta aiheuttavaa” ei voine kuin poikkeuksellisesti olla tietoa ennen pääkäsittelyä syyttäjällä taikka kärjää oikeudella käytettävissä olevien asiakirjojen perusteella. Sanottu saattaa siten aiheuttaa tarpeen teettää seuraamusselvitys kaikista sellaisista epäilyistä, joilla on aikaisempi rikosrekisterimerkintä, mutta joille todennäköisesti ei kuitenkaan käsiteltäväksi tulleesta uudesta rikoksesta vielä tuomita ehdotonta vankeusrangaistusta. Tällaisia tapauksia esiintyy hyvin runsaasti, mikä herättää epäilyksen myös siitä, missä määrin realistisena mietinnössä arvioitua yhteensä noin 1.000 (500+500) vuosittaisen seuraamusselvityksen tarvetta voidaan pitää. Mietinnössä esiin tuodun mukaan ehdollisia vankeusrangaistuksia on yhteensä tuomittu vuonna 2016 runsaat 12.700, olkoonkin, että luku sisältää myös ne tekijät, joille tuomitaan ensimmäinen ehdollinen vankeusrangaistus.

Seuraamusselvitysten laatimisen tarvetta on omiaan lisäämään myös se, että aikuisten valvontaseuraamuksen tuomitseminen edellyttää selvitystyön yhteydessä annettua suostumusta valvontaan mahdollisesti liitettävien hoito- tai kuntoutustoimenpiteiden toteuttamiseen. Jos selvitystä ei ole etukäteen kärjää oikeudessa käytettävissä, käsittelyajat voivat pidentyä, kun vasta pääkäsittelyssä esille tullut selvityksen tarve aiheuttaisi vähintäänkin pääkäsittelyn lykkäyksen.

Rangaistusjärjestelmän kokonaisuuden ja sen uskottavuuden kannalta ongelmallisimpana kärjää oikeus pitää kuitenkin sitä, että tuomitun valvonnan laiminlyömisestä ei ole tarjolla mitään konkreettista haitallista seuraamusta. Valvonnan keston pidentämistä ei voi pitää riittävänä sanktiona. Käytännössä valvontatapaamiseen noutamistakaan ei poliisin resurssitilanteen vuoksi

voitane ainakaan suuremmissa kaupungeissa tosiasiaa käyttää siitäkään syystä, että tässä tarkoituksessa kiinnipitämiselle säädetty kuuden tunnin enimmäisaika on huomattavan lyhyt. Koska valvonta on tuomitun rangaistusseuraamuksen osa, kärjäoikeus katsoo, että myös siihen liittyvien velvollisuuksien laiminlyönnistä tulee säätää jonkinlainen konkreettinen seuraamus.

Oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärän nostaminen

Kärjäoikeus pitää muutosta perusteltuna, eikä sillä ole työryhmän mietintöön tältä osin lausuttavaa.

Muista mahdollisista keinoista työryhmän työlle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi

Kärjäoikeus pitää eräänä ehdollisen vankeusrangaistuksen koettuun tehottomuuteen liittyvänä tekijänä sitä, että ehdollisia vankeusrangaistuksia ei yleisesti määrätä pantavaksi täytäntöön rikoslain 2 b luvun 5 §:n soveltamisedellytyksiä koskevasta korkeimman oikeuden ennakkoratkaisukäytännöstä (mm. KKO 2016:56 ja KKO 2017:28) johtuvan kohtuullisen korkean kynnyksen vuoksi. Tällöin ehdollisen vankeusrangaistuksen perusajatuksena oleva varoitus- tai pelotefunktio jää jossain määrin toteutumatta. Mainittua säännöstä voisi muuttaa siten, että aikaisemman ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta säädettäisiin pääsääntö ("Tuomioistuim määrää ehdollisen vankeuden...") silloin, kun säännöksessä tälläkin hetkellä mainitut ajalliset soveltamisedellytykset täyttyvät, ellei käsillä ole laissa lueteltavia erityisiä perusteita jättää ehdollista vankeutta täytäntöönpanematta.

Toinen vastaavan kaltainen ja kärjäoikeuden käsityksen mukaan mahdollisesti jopa edellä mainittua vaikuttavampi muutos saattaisi olla se, että ehdolliseen vankeusrangaistukseen säädettäisiin aina liitettäväksi vähintään sakko-oheisseuraamus, josta tästäkin voitaisiin poiketa ainoastaan tietyistä erityisistä syistä. Vankeusrangaistukseen johtanut rikos on kuitenkin aina sakkorangaistuksella sovitettavaa rikosta moitittavampi. Oheisseuraamuksella olisi saavutettavissa yksinkertaisella tavalla myös jokaiselle tämän kaltaisen rikoksen tekijälle heti vaikuttava konkreettinen seuraamus niidenkin kohdalla, joille rikosrekisterimerkinnällä ei ole tosiasiallista merkitystä. Kärjäoikeus toteaa, että liikennerikosten kohdalla oheisseuraamuksen käyttö onkin jo rangaistuskäytännössä varsin vakiintunut menettelytapa, mikä olisi perusteltua ulottaa myös sellaisiin muun tyyppisiin rikoksiin, joista nyt tavanomaisesti tuomitaan yksinomaan ehdollinen vankeusrangaistus.

Kolmanneksi kärjäoikeus ehdottaa jatkovalmistelussa pohdittavaksi myös sitä, tulisiko oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelurangaistuksen kohdalla ehdollisen vankeusrangaistuksen vähimmäispituutta koskevaa rajaa edelleen laskea esimerkiksi kuuteen kuukauteen. Tällöin myös varsin vaikuttava yhdyskuntaoheisseuraamus olisi käytettävissä huomattavasti suuremmissa määrässä tapauksia. Sellaisia rikoslajeja, jotka tavanomaisimmilla tekotavoilla nyt käytännössä jäävät kokonaan yhdyskuntapalveluseuraamuksen ulkopuolelle, on

varsin runsaasti. Esimerkiksi pahoinpitelyrikosten rangaistuskäytännössä yhdyskuntapalvelu oheisseuraamuksena ei useinkaan voi tulla kysymykseen, vaikka rikoksessa olisi käytetty verraten vakavaakin väkivaltaa.

Ilmanen Johanna
Varsinais-Suomen käräjäoikeus